

„Leborulva áldtak..”

AZ OLTÁRISZENTSÉG ÉS AZ ÚRVACSORA
A MAGYARORSZÁGI VALLÁSI KULTÚRÁBAN

A SZENT ISTVÁN TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADVÁNYAI

I. Értekezések

1.

„Leborultva áldlak...”

AZ OLTÁRISZENTSÉG ÉS AZ ÚRVACSORA
A MAGYARORSZÁGI VALLÁSI KULTÚRÁBAN

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST 2020

Kötetünk a Szent István Tudományos Akadémia és a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék konferenciáin 2019-ben és 2020-ban elhangzott előadások tanulmányá átdolgozott változatainak közlése.

Lektorálta: Barna Gábor és Prokopp Mária

A könyv megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

A kötet cím:

Kisdi Benedek: Cantus Catholici, Lőcse, 1651.
katolikus énekeskönyv Oltáriszentség énekéből való.

A borítón:

Nagyrévi András püspök-plébános által készített tabernákulum részlete.
Budapest Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia-templom, 1507.
Badics Marianna felvétele

Szerkesztette: Barna Gábor

© Szerzők, 2020

© Szent István Társulat, 2020

© Szent István Tudományos Akadémia, 2020

ISBN 978 963 277 910 2

ISSN 2732–2297

Szent István Társulat

1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.

www.szit.katolikus.hu

Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök

Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató

Készült a százhalombattai EFO Nyomdában

Felelős nyomdavezető: Fonyódi Ottó

TARTALOM

ERDŐ PÉTER

Beköszöntő

11

BÍRÓ LÁSZLÓ

Ajánló szavak

13

THORDAY ATTILA

A keresztény eucharisztia-tan és egyházi rendelkezések

15

* * *

„CSODÁKKAL TÜNDÖKLŐ...”
TÖRTÉNETI TANULMÁNYOK

SÜMEGI JÓZSEF

A bátai eucharisztikus csoda az újabb kutatások tükrében

29

ERŐS KATALIN RENÁTA SSND

A besztercebányai Krisztus Teste társulat a középkorban

43

HORVÁTH ISTVÁN – TENGELY ADRIENN

Az egri egyházmegyei Oltáriszentség Társulatok 1783-as regulája

63

BARNA GÁBOR

Adatok a Szent Vér újkori tiszteletéhez Magyarországon

77

* * *

„ÓH, KI EZ OLTÁRON...”
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÍRÁSOK

PROKOPP MÁRIA

Az Eucharisztia őrzése a középkortól napjainkig

89

N. TÓTH ÁGNES

*Az Eucharishtiához kapcsolódó ábrázolásokról a középkori magyarországi
oltárművészetben*

105

SZABÓ ÁGNES

*Pro Sacris usibus – Szent használatra szánt paramentumok az esztergomi
főszékesegyházban Simor János Érseksége idején*

135

VERESS FERENC

*Eucharisztikus témák, oltárépítmények és tabernákulumok a Nyugat-Dunántúlról
(17 – 18. század)*

147

KORHECZ-PAPP ZSUZSANNA

Paulus Antonius Senser pécsi barokk festő három refektóriummi képe

173

RÁKOSSY ANNA

Az 1938-as Eucharisztikus Kongresszus úrmutatója

185

KONTSEK ILDIKÓ

*Új, reprezentatív liturgikus ötvösmű születése. Esettanulmány az 52. Budapesti
Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus monstrenciájának létrehozásáról*

199

* * *

„MIVEL E' NAGY SZENTSÉGNEK MINDEN TISZTELETTEL TARTOZUNK...”
VALLÁSI NÉPRAJZI ÍRÁSOK

IVANCSÓ ISTVÁN

*A szentáldozás alatti énekek a görög katolikus liturgiában, különös tekintettel
az imakönyvek népénekeire*

209

JÁROLI JÓZSEF

Az Oltáriszentség tisztelete a gyulai hívek körében Apor Vilmos plébánossága idején

245

IANCU LAURA

*Péntek, elsőpéntek, aranyos péntek. Eucharisziával a földi élet utolsó,
a túlvilági lét első pillanataért*

263

PERGER GYULA

*Hogyan ünnepeljenek az itthon-maradottak az Eucharisztikus Kongresszus
napjaiban? Tervek, programok és az 1938. évi eucharisztikus Világkongresszus
utóélete a Győri Egyházmegyében*

279

SZ. TÓTH JUDIT

*Virágszőnyeg és virágkoszorú.
Úrnapja a Buda környéki németek szokáshagyományában*

295

* * *

„MONDJ ÉNEKET ZENGŐ NYELVEM, SZENTSÉGES ÚR TESTÉNEK...”
ZENEI VONATKOZÁSOK

PAPP ÁGNES

Adalékok a magyar nyelvű miseének történetéhez

313

SZALAY OLGA

Két régi magyar szentségi ének a 16. és a 17. századból

335

KÖVÁRI RÉKA

*Az Oltáriszentség tisztelete Kájoni János Cationale Catholicum énekeskönyvében
és erdélyi ferences kottás kéziratokban*

361

MIKLÓS RÉKA

Egyházzene mint liturgus? Egy új egyházi szolgálat modellje a 21. század elején

383

* * *

„HITEMET E SZENT VACSORÁVAL IS ERŐSÍTED...”
AZ ÚRVACSORA KULTÚRÁJA

SZALAY EMŐKE

17-19. századi ónedények a Beregi Református Egyházmegyében

403

OROSZ OTÍLIA VALÉRIA

Úrvacsorai szokások a Királyhágómelléki Református Egyházkerületben

417

*Az Oltáriszentség tisztelete
Kájoni János Cationale Catholicum énekeskönyvében
és erdélyi ferences kottás kéziratokban*

Közeledve a második budapesti eucharisztikus kongresszushoz, a 17. század legnagyobb nyomtatott énekeskönyvéhez fordulunk. A Kájoni János ferences szerzetes által Csíksomlyón alapított nyomda első terméke saját szerkesztésű gyűjteményes kiadása, az 1676-ban megjelent latin-magyar énekeskönyv, a *Cationale Catholicum*, ami a magyar nyelvű keresztény lelkiiségre máig hatással van. A *Cationale*-ben 61 énekszöveget találunk az Oltáriszentségről és Úr napja ünnepére.¹ Erdélyi ferences kiadványról lévén szó, az eucharisztikus énekekhez a dallamokat ugyancsak erdélyi ferences környezetből keressük. Bár számos ének dallama magyarországi kottás énekeskönyvben – elsődlegesen az 1651-es *Cantus Catholicus*-ban – megtalálható, azonban e dallamok kisebb-nagyobb variánssal éltek az erdélyi ferencesek körében. Mivel Kájoni énekeskönyve (és bizonyos mértékben megváltozott, de nagyjából azonos tartalmú 1719-es, második kiadása) nagyjából közismert, a következőkben a címben említett erdélyi ferences kottás kéziratokat mutatjuk be röviden, majd rátérünk az oltáriszentségi énekekre.

Az erdélyi ferences kottás kéziratok közös tulajdonsága, hogy valamennyi a 18. században készült a mindennapi liturgikus gyakorlat végzése céljából, a kíséretre utaló jelzések miatt tényleges kántori szolgálatra. A használói által készített kottasorokra miséket és népénekeket jegyeztek le, későbbi kiegészítésként énekszövegeket kotta nélkül is. Fennmaradásuk pedig az 1741-ben Csíksomlyón nyomtatott, kottás gregorián himnuszgyűjteményhez, a *Hymni Vesperarum*-hoz köthető, mivel annak toldalékként, vele egybefűzve kerültek elő. Leghíresebb és – jelenlegi csonka állapota ellenére is – máig legteljesebb közülük az a *Deák-Szentes kézirat*, melyre a szakirodalom mellett 1931-es megjelenése óta a *Szent vagy, Uram!* kántor-, ill. *Hozsanna* énekeskönyv mint hivatalos énekeskönyvek, majd az Éneklő Egyház is utal, továbbá fog utalni az Eucharisztikus Kongresszusra megjelenő új énekeskönyv is. Azért tartjuk teljesnek, az ismert források

* A szerző a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézetének munkatársa.

¹ L. alább a táblázatot.

közül a legteljesebbnek a *Deák-Szentes kéziratot*, mert benne a legnagyobb, központi részben azok a gregorián- és elsősorban népénekkották olvashatók, amelyek a legelejétől a legvégéig szépen követik Kájoni énekeskönyvét, mégpedig a *Cantionale* 1719-es, második kiadását. Elnevezését a kéziratban megörökített bejegyzés alapján arról a két ferences szerzetesről kapta, akik e gyűjteményt használták: Deák Imréről és Szentes Mózesről. Hasonlóan van jelen az egykori szamosújvári ferences könyvtár anyagában két kottás kézirat, amelyeknek létezéséről néhány éve, épp a *Deák-Szentes kézirat* kiadási munkálatai során kaptunk információt Muckenhaupt Erzsébettől. Akkor ezeket a kolligátumokat *1. és 2. Hymni Vesperarum-toldaléknak* neveztük el.² A *2. Hymni Vesperarum-toldaléknak* a *Deák-Szentes kézirat* mintájára a következő elnevezést adhattuk volna: Tima kézirat, vagy Tima Boldizsár kézírata, mivel a nyomtatványba írt feljegyzés szerint 1775–76-ban gvardiáni engedélyekkel Tima páter használatában volt a kolligátum.³ Tartalmát tekintve ez a kézirat kicsit más, mint a másik kettő, mivel a kottázott rész igen rövid, nem is teljes (a megkezdett misét nem írta végig a szerzetes), majd később már csak népénekszövegeket örökített meg, közülük – témánkat érintve – az *Üdvözlégy, édes Jézusunk, Erős hittel kit itt vallunk* kezdetű éneket. Az *1. Hymni Vesperarum-toldalék* azonban tartalmában már sokkal közelebb áll a *Deák-Szentes kézírathoz*, mivel abban ugyanúgy megtalálhatók a Kájoni *Cantionale* népénekdallamai, az 1719-es énekeskönyv nyitótétele, az adventi *Rorate* introitus után. Ez a rész azonban csonka, a nagybőjti énekek közepette megszakad a folytonosság, majd későbbről még egy lapot találunk. Természetesen nem követi pontosan egyik kézirat a másikat: vannak olyan énekek, amelyek az egyikben szerepelnek, a másokban nem, és fordítva; vagy az egyikben latinul, a másokban magyarul olvasható, netán kottával vagy kotta nélkül. Az írásmód hasonló a két kéziratban, de szembetűnő különbségek is vannak: a szamosújvári kézirat szellősebb, színesebb (piros tintát is használ), az orgonakiséretre vonatkozó jelzések a kottázással egy időben kerültek lejegyzésre. A kézirat ezen része tollal oldalszámozást is kapott, s ezt tekintjük a kolligátum legrégebbi részének. Ez előtt három mise kottáját, az előtt pedig ugyancsak három teljes népéneket is találunk, melyek ugyan újabbak, de mind az Oltáriszentségről szólnak. A szentségi énekek közül az utolsó kettőnek, az *Ó felséges, ó szentséges Krisztus Jézus Szent Teste és az Üdvözlégy, Jézusnak Szent Teste és vére* kezdetűnek a kottázása elmaradt, az üres kottavonalak alatt olvasható a teljes énekszöveg. A kézirat egyedüli kottás Eucharisztikus népénekét (*Imádlak, Isten Fia*) alább teljes egészében közöljük (1. kotta). Ez az ének nem más, mint a ma *Imádlak, nagy Istenség* kezdettel közismert Amade László költemény egy korai kottás változata, melynek dallama nyomtatott énekeskönyvben csak a 19. század közepén jelenik meg.⁴

² Részletesebben l. KŐVÁRI 2013. 19–23.

³ „Pro usu V. Patris Balthazaris Tima concessus a Patre Guardiano Alexandro Nagy 1775. confirmatus a Patre Ludovico Szabo Guardiano Claudiopolitano 1776.” (2. Hymni Vesperarum-toldalék.)

⁴ HOZSANNA Nr. 116., ÉNEKELŐ EGYHÁZ / DICSÉRJÉTEK AZ URAT! Nr. 164. DOBSZAY 2006². Nr. 538.

The musical score is written on three staves in G major (one sharp) and 8/8 time. The first staff begins with a common time signature 'C' and a treble clef. The melody consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, G4, A4, B4, C5. The lyrics 'I - mád - lak, Is - ten Fi - a, Ki ön - nön ma - gát ad - ja' are placed below the notes. The second staff continues the melody with quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, G4, A4, B4, C5. The lyrics 'Bús lel - kem - nek, Ó mely nagy Ir - gal - mas - ság,' are placed below. The third staff concludes the melody with quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, G4, A4, B4, C5. The lyrics 'S vég nél - kül va - ló Jó - ság Lesz szí - vem - nek!' are placed below. A double bar line is at the end of the third staff.

2. Angyali eledellel,
Táplálsz Te Szent Testdedel,
Ó Istenség!
Szent Véreddel mosogatsz,
Új életre utat adsz,
Mely Kegyesség!

3. Üdvözlégy, égi Manna,
Melyet hogy nekünk adna
Szerelméből
A teljes Szentháromság,
Ki együtt Főuraság
Kegyelméből.

4. Leszálla Szűz méhébe,
Öltözék gyarló testbe
Örök Ige,
Halálával megválta,
e Szentségben marada
Ő Felsége.

8. Azért, édes Istenem,
Légy mindenkor én bennem,
Én Jézusom!
Ütvén bűnös mellemet,
Szánom-bánom vétkeket,
Én Krisztusom.

5. Ah, honnan érdemlettem,
Hogy erre méltó lettem,
Bűnös Lélek,
Aki annyit vétettem
S őtet megfeszítettem
Sok bűnökkel.

6. Jöjj hozzám, élő Kenyér,
Ó, ártatlan drága Vér,
Szánd lelkemet,
Bár hajlékom nem méltó,
Elég tőled csak egy szó,
Vedd szívemet!

7. Soha többet nem vétek,
Ez Égi ital s Étek
Lesz paizsom,
Fogadom leborulva,
Sűrű könyveim hullva
Bizonyítom.

1. kotta

Az eredeti szöveget I. AMADE Istén és Ének és Szóvalak-ból szedék dnyta!

Boros Fortunát ferences szerzetes, az erdélyi ferencesek rend- és kultúrtörténetének kiváló ismerője az 1926-ban Budapestre került *Deák-Szentes kézirat* kapcsán a Kájoni-féle népénekdallamok feljegyzései után kutató Saád Henrik ciszterci szerzetesnek 1931-ben egy levélben azt írta, kissé csalódottan, hogy reményeivel ellentétben semmi eredeti dolgot nem talált a kéziratban, illetőleg hogy „ehhez(!) hasonlót ma is nagyon sokat készítenek(!) növendékeink”.⁵ Nem csoda hát, hogy egymáshoz hasonló, népénekeket tartalmazó, töredékes kottás ferences kéziratok Erdélyben máig fennmaradtak.

A fent bemutatott három 18. századi ilyen forrás közül tehát csak a legteljesebben, a *Deák-Szentes kéziratban* találunk Kájoni énekeskönyvéhez kapcsolható Eucharisztikus éneket, szám szerint tizenkettőt, egy kivételével valamennyit kottával. A Kájoni *Cantionale*ban két csoportban szerepelnek énekek az Eucharisztiairól: a három könyvből álló gyűjtemény első könyvének legvégén Úrnapijára („In Solemnitate Corporis Christi”), illetőleg a második könyvben a Legszentebb Oltáriszentségről címmel („De Sanctissimo Eucharistiae Sacramento” / „A Szent Oltári Szentségről”), s e két csoport a *Deák-Szentes kéziratban* is megmaradt. Mindkét csoportban van eltérés az énekeskönyvnek egymáshoz igen közel álló első és második kiadása között. A *Cantionale Catholicum* első kiadásában olvasható 61, Oltáriszentségről szóló énekhez a második kiadásban 3 újabb társul, mindezt az alábbi táblázatban összegezzük.

KÁJONI <i>Cantionale</i> 1676.				KÁJONI <i>Cantionale</i> 1719.	
felirat	incipit	nótautalás	oldalszám ⁶	változás az 1. kiadáshoz képest	oldalszám
Úrnapi processzióra	<i>Kyrie, Jesu Christe, Corpus tuum tradidisti</i>	Kyrie Magne Deus	277 (320)	–	214
Hymnus D. Thomae Aquinatis	<i>Pange lingua gloriosi, Corporis mysterium</i>	–	277 (321)	–	214 ⁷
Pange lingua gloriosi	<i>Mondj éneket, zengő nyelvem</i>	[Pange lingua gloriosi]	278 (322)	Magyarul azon nótára	214 ⁸
Prosa D. Thomae Aquinatis de Sanctissimo Sacramento	<i>Lauda Sion Salvatorem</i>	–	278 (323)	(+1 vsz.)	215 ⁹

⁵ SAÁD 1931. aug. 24-én Székelyudvarhelyen kelt levél (KŐVÁRI 2013. 19.).

⁶ Az oldalszámok után zárójelben Domokos Pál Péter kiadásának (DOMOKOS 1979.) sorszámai állnak.

⁷ Megtalálható a *Cantionale* harmadik kiadásához készített *Ceremóniás könyvben* is (KÁJONI 1805. Cer. 28.).

⁸ Megtalálható a *Cantionale* harmadik és negyedik kiadásában is (KÁJONI 1805. 182., 1921. Nr. 65.).

⁹ Megtalálható a *Cantionale* harmadik kiadásához készített *Ceremóniás könyvben* is (KÁJONI 1805. Cer. 80.).

KÁJONI <i>Cantionale</i> 1676.				KÁJONI <i>Cantionale</i> 1719.	
felirat	incipit	nótautalás	oldalszám ⁶	változás az 1. kiadáshoz képest	oldalszám
Lauda Sion Salvatorem	<i>Dicsérd, Sion, Megváltódat</i>	[Lauda Sion Salvatorem]	279 (324)	Magyarul azon nótára	216 ¹⁰
			–	Más Új Ének. <i>Ó Jézus, hívek öröme</i>	217 ¹¹
Hymnus D. Thomae Aquinatis. Adoro te devote	<i>Imádlak téged, elrejtett Istenség</i>	–	312 (351)	–	251
Idem Adorate. Ad Elevationem S. Hostiae (4. vsz. előtt: Ad Elevationem Sacri Calicis)	<i>Imádlak tégedet, láthatatlan Istenség</i>	Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétkét	313 (352)	Mas. A Szent Ostyának felmutatásakor (4. vsz. előtt: A Szent Kehelynek felmutatásakor)	252 ¹²
Más	<i>O magnum Sacramentum</i>	E szín alatt a kívánt jó	313 (353)	–	252
Alius	<i>Ó titkos és mély Szentség</i>	[E szín alatt a kívánt jó]	314 (354)	Magyarul azon nótára	253
Más	<i>Üdvözlég, Szent Kenyér, életünk kútfeje</i>	Itt jelen vagyok	314 (355)	–	253
Más Szép Ének	<i>Üdvözlég, Krisztus szent teste, bűnösöknek reménysége, ki mennyből...</i>	–	315 (356)	(apróbb változtatások)	254
Más	<i>Ó drágalátos nagy szentség</i>	Salve mundi salutare	316 (357)	–	255
Más	<i>Ó csodálatos Istenség</i>	Infinitae bonitatis	316 (358)	–	255

¹⁰ Megtalálható a *Cantionale* harmadik és negyedik kiadásában is (KÁJONI 1805. 185., 1921. Nr. 226.).

¹¹ Megtalálható a *Cantionale* harmadik és negyedik kiadásában is (KÁJONI 1805. 188., 1921. Nr. 70.).

¹² Megtalálható a *Cantionale* harmadik és negyedik kiadásában is (KÁJONI 1805. 189., 1921. Nr. 53.).

KÁJONI <i>Cantionale</i> 1676.				KÁJONI <i>Cantionale</i> 1719.	
felirat	incipit	nótautalás	oldalszám ⁶	változás az 1. kiadáshoz képest	oldalszám
Más	<i>Örülj, vigadj, ó én lelkem, Testté lett Igének</i>	Vedd jó néven én szívemet	317 (359)	–	256
Más	<i>Ó egeknek királya, drágalátos Szentség</i>	Ó Istennek Szent Anyja, szépséges Mária	317 (360)	–	256
Más	<i>Ó Jézusom, hitünk segedelme</i>	O stellula Maria fulgida	318 (361)	–	257 ¹³
Más azon nótára	<i>Ó Jézusom, kinek az ég széki</i>	[Ó Jézusom / O stellula]	318 (362)	–	257
Más	<i>Üdvözlég, Jézus Krisztusnak Szent Teste</i>	Itt jelen vagyok	318 (363)	–	257
Más. Lauda Sion Salvatore	<i>Imádjuk Istenségedet, ó kegyes Pásztorunk</i>	Vedd jó néven én szívemet	319 (364)	–	258
Más	<i>Üdvözlég, Istennek szent teste</i>	–	320 (365)	(apróbb változtatások)	259
Más	<i>Ó, áldott Manna, Istennek Teste</i>	–	320 (366)	–	259 ¹⁴
Más	<i>Üdvözlég, Krisztus, Istennek Fia, ki nekünk adád...</i>	Ó, áldott Manna	321 (367)	–	260
Más	<i>Úr vagyok a kenyér színben</i>	Salve mundi salutare	321 (368)	1. vsz. átköltve	260
Más	<i>Üdvözlég, szent kenyér, emberek élete</i>	Itt jelen vagyok	322 (369)	(apróbb változtatás)	261

¹³ Megtalálható a *Cantionale* harmadik és negyedik kiadásában is (KÁJONI 1805. 189., 1921. Nr. 71.).

¹⁴ Megvan a *Cantionale* negyedik kiadásában is „Ó, áldott Manna, Úr Jézus Teste” incipittel (KÁJONI 1921. Nr. 68.).

KÁJONI <i>Cantionale</i> 1676.				KÁJONI <i>Cantionale</i> 1719.	
felirat	incipit	nótautalás	oldalszám ⁶	változás az 1. kiadáshoz képest	oldalszám
Más	<i>Üdvözlégy, Krisztus szent teste, bűnösöknek reménysége, üdvözlégy...</i>	O gloriosa Domina	323 (370)	–	261
Más	<i>Ó kegyelmes szívű Jézus</i>	Infinitae bonitatis	323 (371)	(apróbb változtatás)	262
Más	<i>Váltságunknak drága ára</i>	Infinitae bonitatis	324 (372)	–	262
Más azon nótára	<i>Ó mennyország ékessége</i>	Infinitae bonitatis	325 (373)	–	263
Más azon nótára	<i>Ó mennynek égő lámpása</i>	Infinitae bonitatis	325 (374)	(apróbb változtatások)	264
Más	<i>Atya Úristen, öröktől fogva való</i>	Ave Domina	326 (375)	–	265
Más	<i>Üdvözlégy, szép Jézus, hívek éltetője</i>	Itt jelen vagyom	327 (376)	–	265
Más	<i>E szín alatt a kívánt jó</i>	O Magnum Sacramen- tum	328 (377)	–	266
Más azon nótára	<i>Itt vagyok Krisztus szent teste</i>	[O Magnum / E szín alatt]	328 (378)	–	267
Más	<i>Üdvözlégy, ó Manna, égi majoranna</i>	Aludj, ó magzatom	329 (379)	(refrénje más)	268
Más	<i>Szűz által jött e világra</i>	Infinitae bonitatis	329→151 ¹⁵ (380→191)	(apróbb változtatások)	110
Más	<i>Üdvözlégy, szentséges ostya</i>	Salve mundi salutare	330 (381)	–	268
Alius	<i>O Amoris Sacramentum</i>	Infinitae bonitatis	330 (382)	–	269

¹⁵ Az énekeskönyv itt egy korábbi oldalán olvasható énekszövegre utal.

KÁJONI <i>Cantionale</i> 1676.				KÁJONI <i>Cantionale</i> 1719.	
felirat	incipit	nótautalás	oldalszám ⁶	változás az 1. kiadáshoz képest	oldalszám
Más azon nótára	<i>Ó szabadságomnak dja</i>	[Infinitae bonitatis]	331 (383)	–	269
Más	<i>Üdvözlégý Krisztus, Istennek Fia, kit az ártatlan Abel példája</i>	Ó áldott Manna	331 (384)	–	267(!)
Más	<i>Üdvözlégý, lelkünk fehér Gyöngyvirága</i>	Itt jelen vagyón	332 (385)	–	270
Más	<i>A Krisztus Jézus, Istennek Fia</i>	Ó áldott Manna	333 (386)	–	271
Alius	<i>Ave hostia Salutis</i>	Infinitae bonitatis	333 (387)		–
Más azon nótára	<i>Ó véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen szerelmű, lelkünknek étke készítettett</i>	[Infinitae bonitatis]	334 (388)	–	271
Más	<i>Üdvözlégý Krisztus szent teste, ki vért ontál keresztfán</i>	Mint a szép híves patakra	335 (389)	–	272
Hymnus Sancti Bonaventurae	<i>Ave vivens hostia</i>	Mittitur ad Virginem	337 (390)	(-10vsz.)	276(!)
Más	<i>Üdvözlégý, mennyei Bárány</i>	Infinitae bonitatis	339 (391)	–	274
Más	<i>Szent, szent, szent Isten</i>	Jesu Salvator	340 (392)	(-2 vsz., sorrend)	275
Más	<i>Üdvözlégý, szép Rózsa</i>	Ave rubens rosa	340 (393)	(nincs nótajelzet, apróbb változtatások, sorrend)	275
Hymnus. Cantandus in Processione SS. Corporis Christi, dum cum Sanctissimo intrant in Ecclesiam	<i>Rex Christe primogenite</i>	–	341 (394)		–

KÁJONI <i>Cantionale</i> 1676.				KÁJONI <i>Cantionale</i> 1719.	
felirat	incipit	nótautalás	oldalszám ⁶	változás az 1. kiadáshoz képest	oldalszám
Más	<i>Áldott Jézus, kenyér színben</i>	Salve mundi salutare	341 (395)	(apróbb változtatás)	277
Más	<i>Nagy dicsőségben lakozó Isteniség</i>	A Melkizedek [=Itt jelen vagyom]	342 (396)	–	277
Más	<i>Üdvözlégy, Krisztus Szent Teste, bűnösök reménysége</i>	Mint a szép híves patakra	342 (397)	–	278
Más	<i>Áldott Jézus, Isten Fia</i>	Salve mundi salutare	343 (398)	(apróbb változtatás)	278
Alius	<i>Corporis mysterium pange gloriosi</i>	Mittitur ad Virginem	343 (399)		–
Más	<i>Ó szép Jézus, reménységem</i>	O Magnum Sacramentum	344 (400)	–	279
Más	<i>Áldjad, lelkem, Jézus nevét</i>	Jézus, szent szívek aranya	345 (401)	–	279
Más	<i>A Melkizedek rendjén való főpap</i>	Itt jelen vagyom	345 (402)	–	280
Más azon nótára	<i>Itt jelen vagyom az Istennek Fia</i>	[A Melkizedek]	346 (403)	–	280
Alius	<i>Quo me Deus amore, ultro complecteris</i>	Vedd jó néven én szívemet	346 (404)	–	281
Quo me Deus	<i>Engemet miért szeretgetsz, ó édes Istenem</i>	[Vedd jó néven én szívemet]	347 (405)	–	282
			–	Új Ének. <i>Üdvözlégy, Krisztusnak drágalátos Teste</i>	282

KÁJONI <i>Cantionale</i> 1676.				KÁJONI <i>Cantionale</i> 1719.	
felirat	incipit	nótautalás	oldalszám ⁶	változás az 1. kiadáshoz képest	oldalszám
			–	Más Új Ének. <i>Ó ki ez oltáron kenyér színe alatt</i>	283
Más	<i>Üdvözlégy, Felség, Oltáriszentség</i>	Jesu Salvator	348 (406)	–	284

A következőkben a *Deák–Szentés kézirat*ban ránk hagyományozódott szentségi énekeket tekintjük át s mutatjuk be dallamait. A *Cantionale* első két kiadásának 64 szentségi éneke és a kottás kézirat 12 éneke közötti különbség azonban nem jelenti azt, hogy az énekszövegek többségéhez ne találjunk dallamot erdélyi ferences környezetben. Ugyanis – az ún. „ad notam” gyakorlat szerint – egyrészt egy dallamra több szöveg is éneklendő, másrészt pedig a *Deák–Szentés kézirat* más csoportjaiban (vagyis nem oltáriszentségi szöveggel) lekottázott dallamokra is utalnak az énekeskönyv egyes szentségi énekei (így a karácsonyi *Infinitae bonitatis* dallamán 11, a *Mittitur ad Virginem* dallamán 2, a *Vedd jó néven én szívemet* dallamán 4, a nagybőjti *Salve mundi salutare* dallamán 5, a Jézusról szóló *Jesu Salvator* dallamán 2, a *Mint a szép híves patakra* genfi zsolttár dallamán ugyancsak 2 szentségi szöveg éneklendő, de a nótajelzetek között találjuk még pl. az *Aludj, ó magzatom*, az *O gloriosa Domina* vagy az *Ave Domina* utalásokat is; l. a fenti táblázatot).

A Kájoni *Cantionale* Úrnapja ünnepének énekszövegei között olvashatunk egy latin tropizált Kyriét, valamint himnuszt és szekvenciát latinul és magyar fordításban, amihez 1719-ben egy új népének csatlakozik. Ezen 6 ének közül a *Deák–Szentés kézirat*ba a latin szekvencia és a magyar népének dallama került.

A *Lauda Sion* szekvenciát megtaláljuk az 1674-es *Cantus Catholicus*ben is, szillabikus dallamon, vagyis hajlítások nélkül, az erdélyi variáns (2. kotta) azonban díszes, s ezáltal hajlékonyabb, dallamvonala pedig simulékonyabb.¹⁶

Lau-da Si-on Sal-va-to-rem, Lau-da Du-cem et Pa-sto-rem,
in hi-mnis et Can-ti-cis.

2. kotta

Deák–Szentés kézirat Nr. 97.

¹⁶ PAPP 1970. Nr. 16. DOBSZAY 2006². Nr. 145.

Az Ó, Jézus, hívek öröme kezdetű népének (3. kotta) a *Szentolvasót imádkoztunk* dallama, ami a kéziratban több változatban is szerepel (4–5. kotta).¹⁷

Oh Je - sus, Hi - vek ö - rö - me, Té - ged é - he - zök ke - nye - re,
Mely e - des vagy! Mert sze - re - te - ted nagy, Lel - künk - nek e - le - de - le.

3. kotta

Deák–Szentés kézirat Nr. 98.

Az Oltáriszentségről szóló fejezetben az 1676-os énekeskönyv 56 énekszöveget közöl, melyhez 1719-be további két ének társul (miközben kimarad négy, illetve apróbb szövegváltoztatásokat hajt végre Balás Ágoston, egyedül csak az *Úr vagyon a kenyér színben* első versszakát írja át alaposan). A továbbiakban a 7 latin és 51 magyar nyelvű ének közül – terjedelmi okok miatt – szelektálnunk kellett (mert pl. Üdvözlégy megszólítással 18 ének kezdődik). Így a következőkben azokat mutatjuk be, amelyeknek dallama saját szövegével szerepel a *Deák–Szentés kéziratban*.

E csoport első tétele Aquinói Szent Tamás *Adoro te devote* énekének¹⁸ *Imádlak téged, elrejtett Istenség* kezdetű fordítása. Első nyomtatott, kottás énekeskönyvünkben, az 1651-es *Cantus Catholiciben* is majdnem ugyanígy szerepel, Kájoni János csupán egyetlen sort ír át: a 10. versszakban „Szent véreddel mosd el fertelmes mocskom” helyett „Véreddel tisztíts meg engem, orvosom” mondattal fogalmaz árnyaltabban. A 13 strófás ének a ma alkalmazott Babits fordítással (*Imádlak és áldlak, Isten rejtelem*) számos helyen mutat hasonlóságot. Az *Imádlak téged* formailag három 11 szótagos sorból áll, de valójában egy kétsoros szerkezet második felének ismétléséről van szó. A *Deák–Szentés kéziratban* rögzített dallam (6. kotta) a *Cantus Catholici-*

¹⁷ PAPP 1970. Nr. 296. DOBSZAY 2006². Nr. 456. HOZSANNA Nr. 264., ÉNELKŐ EGYHÁZ Nr. 700. és 322., DICSÉRJÉTEK AZ URAT! Nr. 251b. és 322. A kézirat rokon dallama egy nagybőjti népének (*Deák–Szentés kézirat* Nr. 65. *No, földnek minden népei*, 4. kotta) és egy latin barokk kanció (Nr. 223. *Ah, Jesu, ubi requiescis?*, 5. kotta).

No, földnek minden népei, Egnek dicsőült se regi,
I. Ah, le-su, u-bi re-qui-e-scis? U-bi tam di-u-de-li-te-scis?
em-be-rek, s minden ál-la-tok, jer-tek i-de, hol kik-vat-tok.
Ah, ve-ni, pro-pe-ra, Mi le-su, pro-pe-ra, in Te cor-me-um in-ar-de-scit.

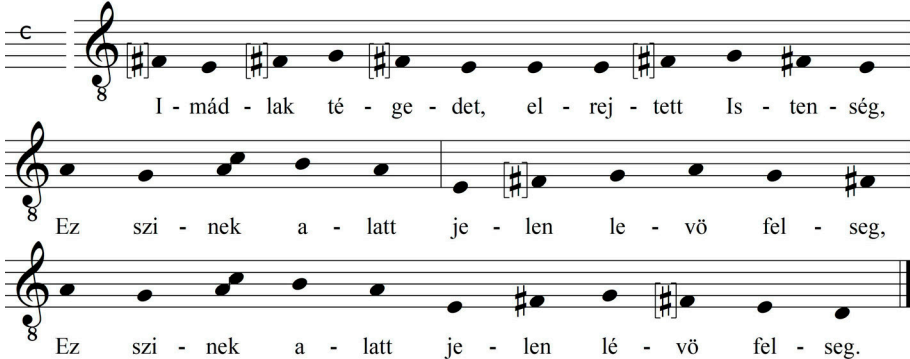
4. kotta

Deák–Szentés kézirat Nr. 65.

5. kotta

Deák–Szentés kézirat Nr. 223

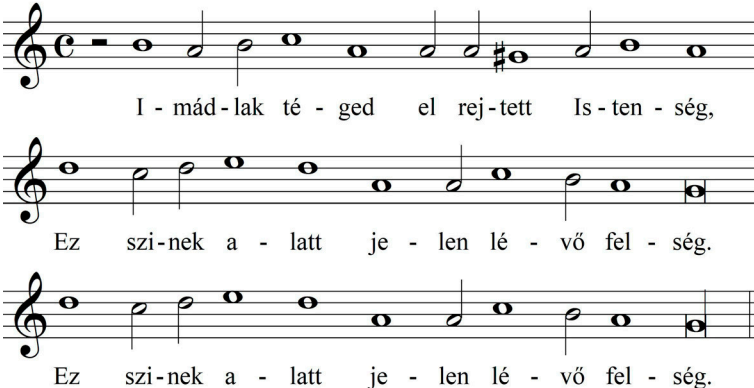
¹⁸ HOZSANNA Nr. 314., ÉNELKŐ EGYHÁZ / DICSÉRJÉTEK AZ URAT! Nr. 157.

I - mád - lak té - ge - det, el - rej - tett Is - ten - ség,
 Ez szi - nek a - latt je - len le - vő fel - ség,
 Ez szi - nek a - latt je - len lé - vő fel - ség.

6. kotta

Deák-Szentes kézirat Nr. 104.

I - mád - lak té - ged el rej - tett Is - ten - ség,
 Ez szi - nek a - latt je - len lé - vő fel - ség,
 Ez szi - nek a - latt je - len lé - vő fel - ség.

7. kotta

Cantus Catholici 1651. 92. (PAPP 1970. Nr. 2.)

hez (7. kotta) képest – annak merev ismétlését elvetve – a középső sorban megadja a folytatás érzését, a végén pedig szép zárást ad az éneknek. Előadásmódja a későbbi versszakok belső sorosztásai miatt parlando.¹⁹

A második ének is az *Adorotéból* származik, *Imádlak tégedet, láthatatlan Istenség* kezdettel (8. kotta). Modernebb szövegváltozata, a *Leborulva áldlak...* kedvelt szent-ségi ének a katolikus gyakorlatban, mégpedig az 1651-es *Cantus Catholici* dallam-változatával.²⁰ A reformáció korának legismertebb dallama felekezeten felüli (pl. Ká-

¹⁹ PAPP 1970. Nr. 2.

²⁰ A 17. századi nyomtatott kottás énekeskönyvi alakot a mai gyakorlattal összevetve (HOZSANNA Nr. 119., ÉNELKŐ EGYHÁZ / DICSÉRJÉTEK AZ URAT! Nr. 161.) egy hang eltérés mutatkozik: a harmadik sor 6. hangja A' helyett C'' (amit akár tekinthetnénk sajtóhibának is).

joni énekeskönyvében nótajelzésként a *Bocsásd meg, Úristen* szöveg áll, amelynek dallama egyébként a Kájoni-kódexben szerepel), és hosszabb változata (6+6+7-es három sorral) ugyancsak olvasható a *Deák-Szentes* kéziratban (9. kotta).²¹

The image shows a musical score for the 8th stanza. It consists of four staves of music in G major, 8/8 time. The lyrics are: I - mád - lak té - ge - det, lát - ha - tat - lan Is - ten - ség, Ke - nyér szi - ne a - latt el rej - te - tett em - ber - ség, No - ha it le - te - det meg nem ta - pasz - tal - lya Em - be - ri Ér - zé - ken - ség.

8. kotta

Deák-Szentes kézirat_Nr. 105.

²¹ DOBSZAY 2006². Nr. 304., CSOMASZ TÓTH 1958. Nr. 18., 2017. Nr. 24., PAPP 1970. Nr. 206. A hosszabb dallamforma (*Afelséges Isten*): *Deák-Szentes* kézirat Nr. 61. Népzenei előfordulásairól I. SZENDREI – DOBSZAY – RAJECZKY 1979. Nr. I/18., KÓVÁRI 2020. 132–133. (A 2019-es csíkszeredai Kájoni János emlékkonferencia-előadás videófelvételén – mely a Hargita Megyei Kulturális Központ Youtube-csatornáján elérhető: <https://www.youtube.com/user/HMKK2012> – meghallgathatók a népzenei hangfelvételek.)

The image shows a musical score for the 9th stanza. It consists of five staves of music in G major, 8/8 time. The lyrics are: A Fel - sé - ges Is - ten, ki La - kik Me - nyek - ben, az em - bert úgy sze - ret - te, Szent fi - át ha - lál - ra, drá - ga vált - sá - gá - ra töl - le nem ki - mi - let - te, Meny - ből le kül - döt - te Ma - ri - a Me - he - ben, tes - tünk - ben öl - töz - tet - te.

9. kotta

Deák-Szentes kézirat Nr. 61.

A *Deák–Szentés kézirat* egyetlen latin nyelvű kottás szentségi népéneke az *O magnum Sacramentum* (10. kotta), melynek dallama az 1651-es énekeskönyvben pünkösdi szöveggel szerepel (11. kotta). A Kájoni *Cantional*éban olvasható egymásra utalás miatt (az *O magnum* az *E szín alatt a kívánt jó* dallamára hivatkozik és fordítva) erre éneklendő az énekeskönyv összesen négy Eucharisztikus éneke, köztük magyar fordítása.²²

O ma-gnum Sa - cra - men - tum, o Nu - mi - nis te - sta - men - tum,
Tu Ci - bus es, tu pi - gnus es, Tu ba - cu - lus vi - a - to - rum.

10. kotta
Deák–Szentés kézirat Nr. 106.

Ve - ni Cre - a - tor Spi - ri - tus, men - tes tu - o - rum vi - si - ta;
Im - ple su - per - na gra - ti - a, quae tu cre - as - ti pec - to - ra.

11. kotta
Cantus Catholici 1651. 82. (PAPP 1970. Nr. 90.)

A *Deák–Szentés kézirat*ban *Üdvözlégy, Krisztus Szent Teste* kezdettel egy ének maradt fenn (12. kotta, DOMOKOS 1979. Nr. 356.), melynek dallamvariánsát az 1674-es *Cantus Catholici*ből találjuk (13. kotta). A Kájoni *Cantional*éban viszont több hasonló incipitű ének is olvasható, azonban azoknak más a nótajelzete (*O gloriosa Domina/Virginum*, ill. *Mint a szép híves patakra*, l. a fenti táblázatban).²³

²² L. a fenti táblázatban: *O magnum Sacramentum* (DOMOKOS 1979. Nr. 353.), *Ó, titkos és mély Szentség* (DOMOKOS 1979. Nr. 354.), *E szín alatt a kívánt jó* (DOMOKOS 1979. Nr. 377.), *Itt vagyon Krisztus szent teste* (DOMOKOS 1979. Nr. 378.). PAPP 1970. Nr. 90. Népzenei előfordulásairól l. SZENDREI – DOBSZAY – RAJECZKY 1979. Nr. II/90. (I/162. után), KŐVÁRI 2020. 133.

²³ PAPP 1970. Nr. 72.

Id-vez legy Chris-tus Szent Tes-te, bü-nö-sök-nek re-men-se-ge,
Ki meny-ből jö-vél e' föld-re, Mü-né-künk üd-vös-sé-günk-re.

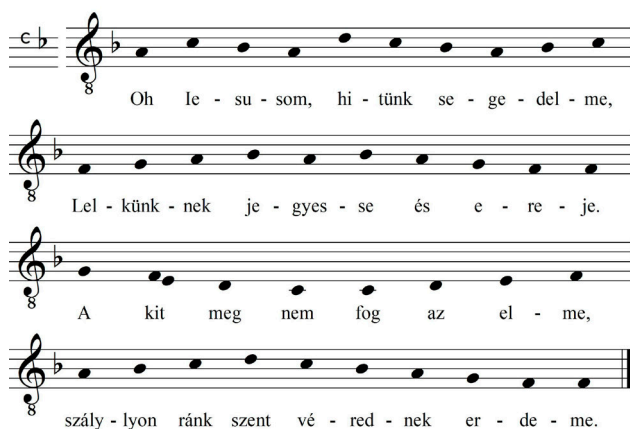
12. kotta
Deák-Szentes kézirat Nr. 107

Ur Je-sus Chris-tus meg-had-ta, Mi-kor Va-cso-rá-ját ad-ta,
Hogy szent ké-nyát em-le-ges-sük, Va-cso-rál-ván je-len-ges-sük.

13. kotta
Cantus Catholici 1674. 427. (PAPP 1970. Nr. 72.)

Az *Ó Jézusom, hitünk segedelme* kezdetű ének (14. kotta) az *O stellula Maria fulgida* dallamára utal, amaz pedig tovább a karácsonyi *O Jesule dulcedo cordium-ra* (ami első nyomtatott, kottás énekeskönyvünkben is szerepel, 15. kotta). Az oltáriszentségi énekek közül azonban csak egy továbbinak kölcsönzi dallamát.²⁴

Oh le-su-som, hi-tünk se-ge-del-me,
Lel-künk-nek je-gyes-se és e-re-je.
A kit meg nem fog az el-me,
szály-lyon ránk szent vé-red-nek er-de-me.

14. kotta
Deák-Szentes kézirat Nr. 108.

²⁴ *Ó, Jézusom, kinek az ég széki* (DOMOKOS 1979. Nr. 362.). PAPP 1970. Nr. 101., DOBSZAY 2006². Nr. 467. Vö. HOZSANNA Nr. 194. és 218b., ÉNELKŐ EGYHÁZ / DICSÉRJÉTEK AZ URAT! Nr. 311. Népzenei előfordulásáról I. SZENDREI – DOBSZAY – RAJECZKY 1979. Nr. II/101., KÖVÁRI 2020. 133–134.

O JE-SU-LE! dul-ce-do cor-di-um, Cu-pi-do men-ti-um,
te-nel-lu-le: O! u-ni-cum bel-lis-si-ma for-mae
com-pen-di-um Pu-el-lu-le.

15. kotta

Cantus Catholici 1651. 264. (PAPP 1970. Nr. 101/I.)

Az Üdvözlég, *Istennek Szent Teste* kezdetű ének dallama (16. kotta) egyedül a *Deák-Szentes kéziratban* található.²⁵

Id-vöz legy Is-ten-nek Szent Tes-te,
ki szent ól-tá-ron ál-doz-ta-tál,
A-tya Is-ten-től a-da-tál, és szü-le-tél
Szep-lö-te-len Szüz Ma-ri-á-tól.

16. kotta

Deák-Szentes kézirat Nr. 109.

Ahogy az *Üdvözlég, szép Rózsa* kezdetű ének az 1651-es *Cantus Catholici*ben szerepel (*Ave rubens rosa* kezdettel), az a *Deák-Szentes kézirat*-beli dallamtól (17. kotta) teljesen eltér. Azonban az *Ave maris stella* himnusz egyszerűbb változata lefedi ezen szentségi ének első felét (csupán hajlításokban van eltérés a dallam és a dallamrész között).²⁶

²⁵ PAPP 1970. Nr. 327.

²⁶ PAPP 1970. Nr. 37. (a másik dallam Nr. 244.).

Id - vöz légy szép ro - sa, lel - künk - nek or - vos - sa,
 Je - sus, vi - lág nap - ja, Mel - chi - ze - dek pap - ja,
 ki - nek egy ál - do - za - tya az E - get meg nyi - tya,
 E vi - lág meg vál - tó - ja, uj ke - gye - lem a - dó - ja,
 ki - gyó meg ron - tó - ja.

17. kotta

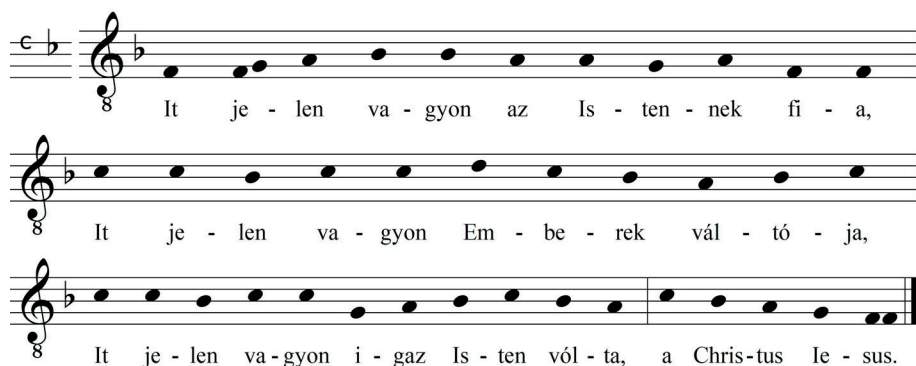
Deák-Szentes kézirat Nr. 110.

Mára az egyik legkedveltebb ének lett a 20. században új dallamon bevezetett *Itt jelen vagyok* kezdetű ún. elevációs ének.²⁷ Az 1651-es *Cantus Catholicus*ben az *Üdvözlég, Szent Test* ének 3. versszakától olvashatjuk a szöveget, énekeskönyvi jelenléte szinte folyamatos (kivéve a 19. század közepét), majd 1976-ban a *Kis Magyar Uzuális*ban, később az Éneklő Egyházban a Kájoni *Cantionale* és kéziratos források után *Itt jelen vagyok* kezdettel. Legújabbban Rihmer Zoltán elkészítette az új szövegváltozat latin fordítását *Hic adest praesto, en, Filius Dei* kezdettel. A *Deák-Szentes kézirat* dallamához (18. kotta) viszonyítva az 1651-es énekeskönyvi dallamalak²⁸ nem azonos (19. kotta; ez a dór dallam idővel dúr, illetve moll változatban is felbukkant). Az 1674-es, Sámbar Mátyás szerkesztette *Cantus Catholici* azonban a kéziratunkkal közeli rokonságban lévő dallamot hoz, ami nem más, mint a ma *Az igaz hitben végig megmaradjunk* vagy *Áldott Szent István, Istennek szolgálja* kezdet-

²⁷ ÉNEKLŐ EGYHÁZ / DÍCSÉRJÉTEK AZ URAT! Nr. 163. DOBSZAY 2006². Nr. 344. Történetét részletesen tárgyaltuk a II. Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus előkészítő eseményeként 2019 októberében a Pesti Vigadóban megnyílt *Agnus Dei* időszaki kiállítás tanulmány- és katalóguskötetében, KÖVÁRI 2019. 74–78.

²⁸ PAPP 1970. Nr. 111.

tel ismert 16. századi dúr-hexachord dallam.²⁹ A 20. század második felében egy új, mesterségesen leegyszerűsített himnusz dallamot kapott, aminek a történeti források alapján e szöveggel nem volt kapcsolata. A Kájoni *Cantional*éban hét szentségi ének nótáulása között szerepel az *Itt jelen vagyok*, de a 20. század végi énekeskönyv is hoz erre a dallamra más szövegeket.³⁰

It je - len va - gyon az Is - ten - nek fi - a,
 It je - len va - gyon Em - be - rek vál - tó - ja,
 It je - len va - gyon i - gaz Is - ten vól - ta, a Chris - tus le - sus.

18. kotta

Deák-Szentes kézirat Nr. 111.

Üd - vöz - légy Szent Test, Szűz - től ki szü - le - tél, Ke - reszt - fán
 ér - tünk ki ha - lált szen - ve - dél, A - tyád - dal is min - ket
 meg - bé - kél - te - tél, I - má - dunk té - ged.

19. kotta

Cantus Catholici 1651. 95. (PAPP 1970. Nr. 111.)

²⁹ CSOMASZ TÓTH 1958. Nr. 138., 2017. Nr. 68., DOBSZAY 2006². Nr. 344. Vö. HOZSANNA Nr. 295., ÉNEKLŐ EGYHÁZ / DICSÉRJÉTEK AZ URAT! Nr. 213. és 289. Népzenei előfordulásairól I. SZENDREI – DOBSZAY – RAJECZKY 1979. Nr. I/138., KŐVÁRI 2020. 134–135.

³⁰ *Üdvözlégy, Szent Kenyér; életünk kútfeje* (DOMOKOS 1979. Nr. 355.), *Üdvözlégy, Jézus Krisztusnak szent Teste* (DOMOKOS 1979. Nr. 363.), *Üdvözlégy, Szent Kenyér; emberek élete* (DOMOKOS 1979. Nr. 369.), *Üdvözlégy, szép Jézus, hívek éltetője* (DOMOKOS 1979. Nr. 376), *Üdvözlégy, lelkiünk fehér Gyöngyvirága* (DOMOKOS 1979. Nr. 385), *Nagy dicsőségben lakozó Istenség* (DOMOKOS 1979. Nr. 396), *A Melkizedek rendjén való főpap* (DOMOKOS 1979. Nr. 402.), l. a fenti táblázatot.

A *Deák–Szentés kézirat* Oltáriszentségről szóló csoportját két olyan ének zárja, amely az erdélyi énekeskönyv 1719-es, második kiadásában jelenik meg. Ezek közül az utolsót, az *Ó ki ez oltáron* kezdetűt nem kottázták le. A másik, dallammal együtt szereplő énekről, az *Üdvözlégy, Krisztusnak drágalátos Teste* kezdetűről (20. kotta) Papp Géza azt a megállapítást teszi, hogy a népi gyakorlatra jellemző „a moll tonalitás elfedése (szinte az utolsó hangig a párhuzamos dúrt érezzük)”. Összehasonlítva az 1675-ös énekeskönyvi alakkal (21. kotta), ez a megállapítás elsősorban az erdélyi ferences kéziratra érvényes, mivel a *Cantus Catholici*ben a záró sor már moll motívummal (*m fi szi l*) indul, míg a kéziratban még mindig dúr megoldással (*s, l, t, d*) találkozunk (ahogy az ének kezdetekor is).³¹

Id - vöz légy Chris - tus - nak drá - ga - lá - tos Tes - te,
E Sac - ra - men - tom - ban Ki vagy el rej - tez - ve,
Meny - ben u - ral - ko - dol Is - te - ni fel - ség - ben,
De it is je - len vagy, V - ram, e' szent - ség - ben.

20. kotta

Deák–Szentés kézirat Nr. 112.

O Pa - cis An - ge - li, quis coe - li au - re - os sub no - ctis
me - di - um re - clu - sit tha - la - mos? Quis nos tam Can - di - do
af - fla - vit sy - de - re; ut no - stro te - ge - ret se DE - US Cor - po - re?

21. kotta

Cantus Catholici 1675. 278. (PAPP 1970. Nr. 132.)

³¹ PAPP 1970. Nr. 132.

Utolsó bemutatott dallamunkról Papp Géza még egy, a *Deák–Szentés kézirat*ra általánosan jellemző tulajdonságot emel ki, mely a bennük rögzített dallamok élő voltát tanúsítja. Ezt a jellegzetességet Papp Géza kifejezetten a (18. századi) népi gyakorlat specifikumaként fogalmazza meg. Sajnálatos módon éppen Erdélyben a *Szent vagy, Uram!* (vagyis a *Hozsanna* énekeit tartalmazó) kántorkönyv felülről kiinduló, erőszakosnak nevezhető elterjesztése igen alaposan megtépázta a 20. század második harmadában még élő népi gyakorlatot. Ezen azonban enyhített a század végén megjelent erdélyi énekeskönyv, a *Dicsérvételek az Urat!*, mely visszaemelt régi énekeket és dallamváltozatokat – a kántorok folyamatos továbbképzésének köszönhetően – nem csak a papírlapra, de a templomi gyakorlatba is. Papp Géza tehát a következő jellemző tulajdonságot írta a 18. századi kéziratról: „a hajlítások, ékítések alkalmazása – ez a *Deák–Szentés kézirat* legtöbb énekében megfigyelhető”.³²

FORRÁSOK

DEÁK–SZENTES KÉZIRAT

18. század. Lelőhelye: Országos Széchenyi Könyvtár Zeneműtára. Jelzete: Ms. Mus. 4374.

DICSÉRVÉTEK AZ URAT!

2014³ *Dicsérvételek az Urat! Római katolikus népénektár liturgikus énekekkel, erdélyi változatokkal és imádságokkal*. Gyulafehérvári római katolikus főegyházmegye, Gyulafehérvár (1993¹, 2007²).

Éneklő Egyház

1986² *Éneklő Egyház Római Katolikus Népelektár – liturgikus énekekkel és imádságokkal*. Szent István Társulat, Budapest.

HOZSANNA

2012²⁴ *Hozsanna! Teljes kottás népénekeskönyv a Harmat–Sík „Szent vagy, Uram!” énektár énekeivel, kibővítve más régi és újabb magyar és gregorián dallamokkal, valamint a szentmise olvasmányközi énekeivel*. Szent István Társulat, Budapest.

1. ÉS 2. HYMNI VESPERARUM-TOLDALÉK

Szamosújvári Ferences Kolostor könyvállománya, 18. század, jelzet nélkül. Lelőhely: Csíksomlyói Ferences Kolostor (az állomány feldolgozás alatt).

KÁJONI János

1676 *Cantionale Catholicum*. Csíksomlyó

1719 *Cantionale Catholicum*. Második kiadás. Szerk. BALÁS Ágoston, Csíksomlyó

³² PAPP 1970. 530.

- 1805 *A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve*. Harmadik kiadás. Szerk. ANDRÁSI Rafael, Csíksomlyó (1805, 1806)
1805. *Cer.Katholikus Kántorok Tzeremoniás Könyve*. Szerk. ANDRÁSI Rafael, Csíksomlyó (1805, 1806)
- 1921 *Erdélyegyházmegyei énekeskönyv a római katolikus kántorok, a nép és ifjuság használatára*. Régibb és újabb énekeskönyvek-, a kántorok és a nép ajkán élő hagyományos énekekből összeállította és orgonakisérettel ellátta BAKA János csíkszentmártoni nyugalmazott kántortanító. Gyergyószentmiklós, [1921].

IRODALOM

AMADE László

AMADE László összes költeménye. Internetes elérés: <https://mek.oszk.hu/00500/00590/00590.htm#146>

CSOMASZ TÓTH Kálmán

- 1958 *A XVI. század magyar dallamai*. Régi Magyar Dallamok Tára 1. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 2017 *A XVI. század magyar dallamai*. 2. átdolgozott, bővített kiad. Szerk., s.a.r. Ferenczi Ilona. Régi Magyar Dallamok Tára 1. Akadémiai Kiadó, Budapest.

DOBSZAY László

2006² *A magyar népének I*. MTA TKI – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoportja – Magyar Egyházzenei Társaság, Budapest (Veszprém, 1995.)

DOMOKOS Pál Péter

1979 „... édes Hazámnak akartam szolgálni...”: Kájoni János: *Cantionale Catholicum; Petrás Incze János: Tudósítások*. Szent István Társulat, Budapest

KŐVÁRI Réka

- 2013 *A Deák–Szentés kézirat = The Deák–Szentés Manuscript*. Fontes Historici Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria = Magyar Ferences Források 6. Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány – MTA BTK Zenetudományi Intézet, Budapest.
- 2019 Népének és népének-feldolgozások az Oltáriszentségről. In: RÁKOSSY Anna – KONTSEK Ildikó (szerk.) *Agnus Dei – Az Oltáriszentség tisztelete Magyarországon*. (Katalógus) Keresztény Múzeum, Esztergom, 72–83.

- 2020 Az oltáriszentség tisztelete a Kájoni Cantionalétól a ferences kéziratokon keresztül a néphagyományig. *Székelyszék XXIV:8.* 130–139. (A 2019-es csíkszeredai Kájoni János emlékkonferencia-előadás videófelvétele a Hargita Megyei Kulturális Központ Youtube-csatornáján érhető el: <https://www.youtube.com/user/HMKK2012>.)

PAPP Géza

- 1970 *A XVII. század énekelt dallamai.* Régi Magyar Dallamok Tára 2. Akadémiai Kiadó, Budapest.

SZENDREI Janka – DOBSZAY László – RAJECZKY Benjamin

- 1797 *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben.* Akadémiai Kiadó, Budapest.